MIASTA MARZEŃ

Buenos Aires

Biblioteka Gazety Wyborczej

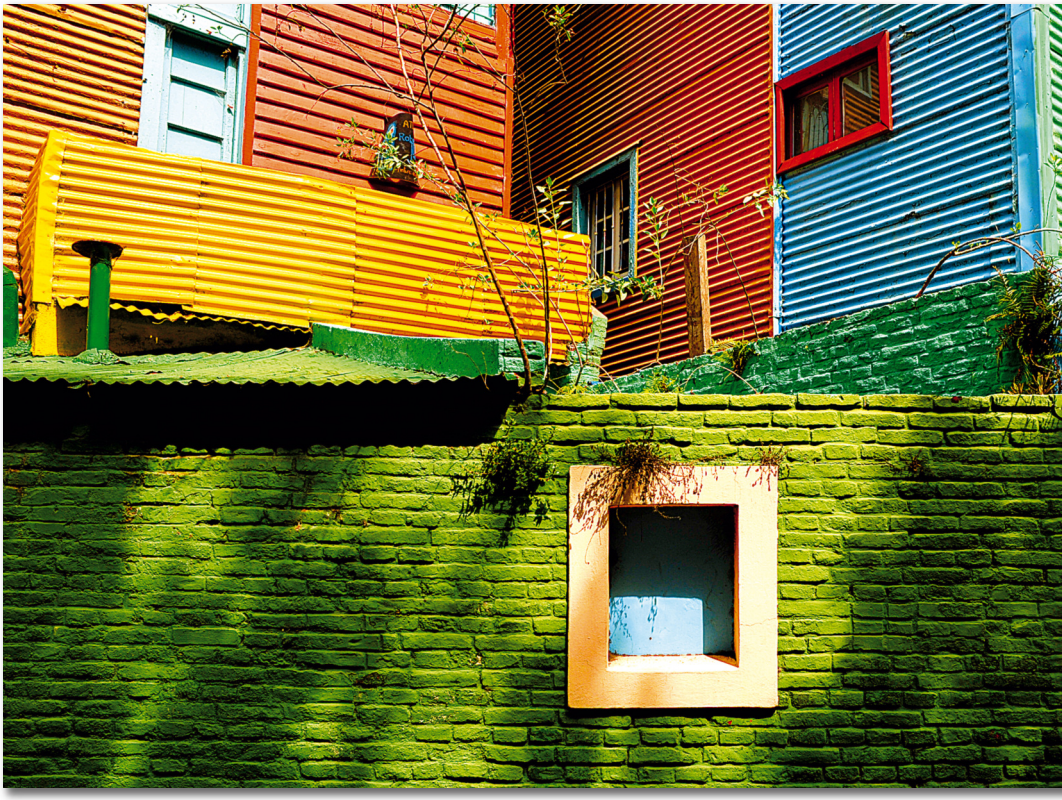

Barwne domy La Boca.

„Miasta Marzeń" to nowa 21-tomowa seria przewodników, poświęconych miastom znanym z historii i literatury. Opowiada ich dzieje, prezentuje zgromadzone w nich zabytki i dzieła sztuki, kreśli sylwetki wielkich i sławnych mieszkańców. I – przede wszystkim – wskazuje trasy, które ułatwiają dogłębne ich poznanie. Z tymi przewodnikami marzenia się spełniają.

Przewodniki z serii „Miasta Marzeń" mają powtarzalny układ, dzięki czemu posługiwanie się nimi jest proste i intuicyjne. W szczególny sposób zostały zaakcentowane w nich informacje bliskie polskiemu odbiorcy.

Część I, **Historia** – ukazuje dzieje miasta od najdawniejszych czasów aż po dzień dzisiejszy.

Część II, **Wademekum** – prezentuje osobliwości miasta, lokalne specjały, tradycje i jego niezwykłych mieszkańców.

Opisy najbardziej interesujących obiektów w części **Zwiedzanie** zostały opatrzone odsyłaczami do kolorowych planów i map, a ikonka w górnym rogu strony informuje, gdzie szukać mapy.

Część III, **Zwiedzanie** – proponuje trasy, którymi najlepiej udać się na podbój miasta. Autorzy zatroszczyli się o to, by turystom nie umknął żaden szczegół wart poznania, a miejskie szlaki turystyczne wytyczyli tak, by podczas aktywnego zwiedzania mogli pozwolić sobie na chwilę wytchnienia od zgiełku miasta.

Rady dla podróżnych – w tej części znalazły się praktyczne rady, jak poruszać się po mieście, jakiej skosztować kuchni i gdzie najwygodniej się zatrzymać. Cennym uzupełnieniem są liczne wskazówki, które nawet w obcym kulturowo miejscu pozwolą poczuć się bezpiecznie.

Tango na ulicach Buenos Aires.

Autor

Monika Kocot jest archeologiem, absolwentką Uniwersytetu Jagiellońskiego, mieszkającą w Krakowie. Od wielu lat podróżuje po Polsce i świecie oraz uprawia turystykę wysokogórską. Zafascynowana kulturą latynoamerykańską i iberyjską, często za cel podróży obiera Hiszpanię, a od niedawna także Amerykę Łacińską. Swoje pasje archeologiczne i podróżnicze łączy, prowadząc warsztaty dla dzieci w Benedyktyńskim Instytucie Kultury w Tyńcu.

W Buenos Aires spędziła miesiąc, poznając bliżej kulturę tej ogromnej metropolii oraz jej niepowtarzalną atmosferę, pełną magicznych reminiscencji. Jako miłośniczka literatury latynoamerykańskiej, a w szczególności Julia Cortazara, którego książki zabiera niemal w każdą podróż, przemierzyła Buenos Aires śladami wielkich pisarzy, zafascynowanych miastem. Wędrówka ta została utrwalona w rozdziale *Buenos Aires w literaturze*. Także pozostałe rozdziały Wademekum to wynik fascynacji danym tematem i jego zgłębieniem podczas pobytu w argentyńskiej stolicy.

Buenos Aires

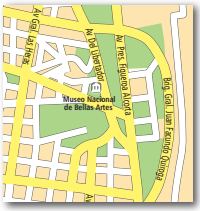

Plany

Buenos Aires
przednia wyklejka

La Boca
120

Południe i centrum miasta
126–127

Północna część miasta
176

Środkowa część miasta
204

Na zachód od portu
206

Komunikacja w Buenos Aires
tylna wyklejka

Wprowadzenie

Boskie Buenos Aires 14

Historia

Kalendarium 22

Era tubylcza i początki kolonii 26

Wicekrólestwo La Platy 34

Czas niepodległości 42

Era Peróna 52

Powrót do demokracji 62

Wademekum

Tango 68

Kino 76

Piłkarskie emocje z historią w tle 84

Architektura i sztuka 90

Buenos Aires w literaturze 100

Asado, parilla i wino,
czyli Buenos Aires od kuchni 106

Zwiedzanie

Magia Buenos Aires 116

La Boca 118

San Telmo 128

Puerto Madero 142

Monserrat i San Nicolás 150

Retiro 174

Recoleta 184

Palermo i Belgrano 194

Na zachód od portu
– część centralna Buenos Aires 202

Okiem znawcy

Evita 60

Carlos Gardel – wieczna legenda 74

Benito Quinquela Martín 98

Gombrowicz w Buenos Aires 104

Yerba mate – kulturowy fenomen 110

Rady dla podróżnych 211

SE RUEGA
NO SUBIR

PRVDENTIA

Boskie Buenos Aires

Argentyńska stolica pełna kontrastów, kolorów i witalności to niewątpliwie najbardziej europejska metropolia Ameryki Południowej.

Buenos Aires to jedno z największych miast świata, od 1996 r. stanowiące Autonomiczne Miasto Buenos Aires (Ciudad Autónoma de Buenos Aires), często określane też jako dystrykt federalny (Capital Federal). Rejon ten jest obecnie zamieszkiwany przez ok. 2,9 mln ludzi i znajduje się w nim najszersza ulica świata, Avenida 9 de Julio, po której na 18 pasach pędzą samochody. Dane te niewątpliwie nakreślają obraz monumentalnej metropolii pełnej rozmachu, ulicznego ruchu i hałasu. Jednak w tym zgiełku nie brak i miejsc zacisznych, a nawet urokliwych, wprawiających w zadumę, gdzie rytm życia wyznacza tango, zdolne przenieść nas w świat pasji i namiętności. Buenos Aires jest bowiem miejscem kontrastów i bogatego kolorytu, które zachwycają, inspirują oraz fascynują.

Od samego początku miasto przejmowało wpływy europejskie, dzięki czemu spacerując dzisiaj ulicami, możemy obserwować niezwykłą mieszankę stylów: hiszpańskiego, włoskiego czy francuskiego, wzbogaconych o rodzime elementy. Buenos Aires, często określane Paryżem Ameryki Południowej, szczyci się ponadto posiadaniem własnego stylu i obyczajowości, które czynią z niego kulturalną stolicę kontynentu. To także miasto teatrów, z Teatro Colón – jedną z największych oper na świecie, muzeów w liczbie ok. 150 i licznych festiwali.

Dzielnicowa różnorodność

Buenos Aires to metropolia podzielona na 48 dzielnic, z których każda posiada indywidualny charakter i klimat. Choć wiele nowych obszarów, jak Villa Lugano, Mataderos czy Liniers stanowi głównie wielkie osiedla mieszkaniowe, to część wschodnia daje możliwość poznania miasta z historią i tangiem w tle. Tutaj bowiem każda dzielnica ma do zaoferowania coś niepowtarzalnego. Niezwykle barwna jest na przykład La Boca ze słynną uliczką sztuki Caminito, gdzie poznać możemy nie tylko dzieła najwybitniejszych artystów XIX w., ale i przy dźwiękach tanga poczuć klimat portowego życia imigrantów. Na XVIII-wieczną wędrówkę brukowanymi ulicami tętniącymi życiem zaprasza z kolei najstarsza dzielnica Buenos Aires – San Telmo

Na poprzednich stronach: oświetlony po zmierzchu Puente de la Mujer; typowe barwy dzielnicy La Boca; monumentalne wnętrze Catedral Metropolitana.

Po prawej: tańczące pary na ulicach miasta to widok dość powszechny.

Thanks for your colaboration
Gracias por su colaboración
BOLANGO
BODEGA

– znana z niedzielnego pchlego targu, na którym nabyć możemy wszelkie starocie, posłuchać tanga oraz utworów z musicalu *Evita*. Warto też wiedzieć, że właśnie tutaj w tym dniu można zobaczyć wszystko, co kojarzymy z Buenos Aires.

Oczywiście nie brak też w tej metropolii dzielnic luksusowych i nowoczesnych, jak Puerto Madero, gdzie zamiast kolonialnych kamienic wznoszą się szklane drapacze chmur, a dawne ceglane budynki zamieniono na ekskluzywne restauracje czy centra sztuki. Buenos Aires może poszczycić się także przestrzeniami rekreacyjnymi, idealnymi do wypoczynku czy uprawiania sportu. Taką zieloną, parkową dzielnicą jest Palermo oferujące ogromne tereny wypoczynkowe z jeziorami, lasem i pięknymi ogrodami różanymi. Tę różnorodność wzbogacają dodatkowo kolejne części miasta, m.in. Recoleta, Retiro, Monserrat, San Nicolás czy Balvanera. Jak zatem widać, poznawanie Buenos Aires może stanowić długą wędrówkę.

Choć wielkość metropolii może przytłoczyć niejednego turystę, to jednak zgubić się tu trudno. Stawiając już pierwsze kroki w Buenos Aires, od razu zwrócimy uwagę na regularność ulic przypominającą kartkę w kratkę, a gdyby spojrzeć na miasto z lotu ptaka, przed oczami zarysowałby się nam obraz wielkiej szachownicy z kilkoma tysiącami pól. Większość ulic krzyżuje się pod kątem prostym i dopiero pod ziemią w kilku miejscach metro łamie ten porządek, choć raczej z zasady jego linie również trzymają się kierunków wybranych alei. Ponadto skrzyżowania są świetnie oznaczone, bo zawsze na rogu stoi znak z nazwą ulicy i numerami domów mieszczących się na danym jej odcinku. Ten urbanistyczny układ to prawdziwy majstersztyk na skalę światową.

Klimat

Buenos Aires charakteryzuje wilgotny klimat subtropikalny, co oznacza upalne lata (grudzień – marzec) z dość częstymi opadami deszczu i z najcieplejszym styczniem, kiedy średnia temperatura wynosi 25°C, oraz chłodniejsze, ale nie mroźne zimy (czerwiec – wrzesień) z temperaturami oscylującymi między 7°C a 15°C. Zimowa pora zatem nie zniechęca do odwiedzenia stolicy Argentyny, choć może się ona wydawać wówczas bardziej poszarzała, gdyż jest to okres pochmurnego nieba ze słabo przebijającym się słońcem oraz mglistymi porankami. Zarówno wiosna (wrzesień – grudzień), jak i jesień (marzec – czerwiec) charakteryzują się dużą niestabilnością pod względem temperatur. Możemy bowiem doświadczyć upałów nawet do 30°C, jak i chłodniejszych,w oraz wietrznych dni z temperaturą 10°C. Choć nie brak wówczas słońca, to często pojawiają się opady deszczu i gwałtowne burze, zwłaszcza wiosną. Średnia roczna temperatura wynosi 17,6°C, a suma opadów 1147 mm. Reasumując, umiarkowany klimat Buenos Aires niezależnie od pory sprzyja tutaj zwiedzaniu, choć za każdym razem oferuje odmienną scenerię.

Po prawej: eukaliptusy w jednym z miejskich parków.

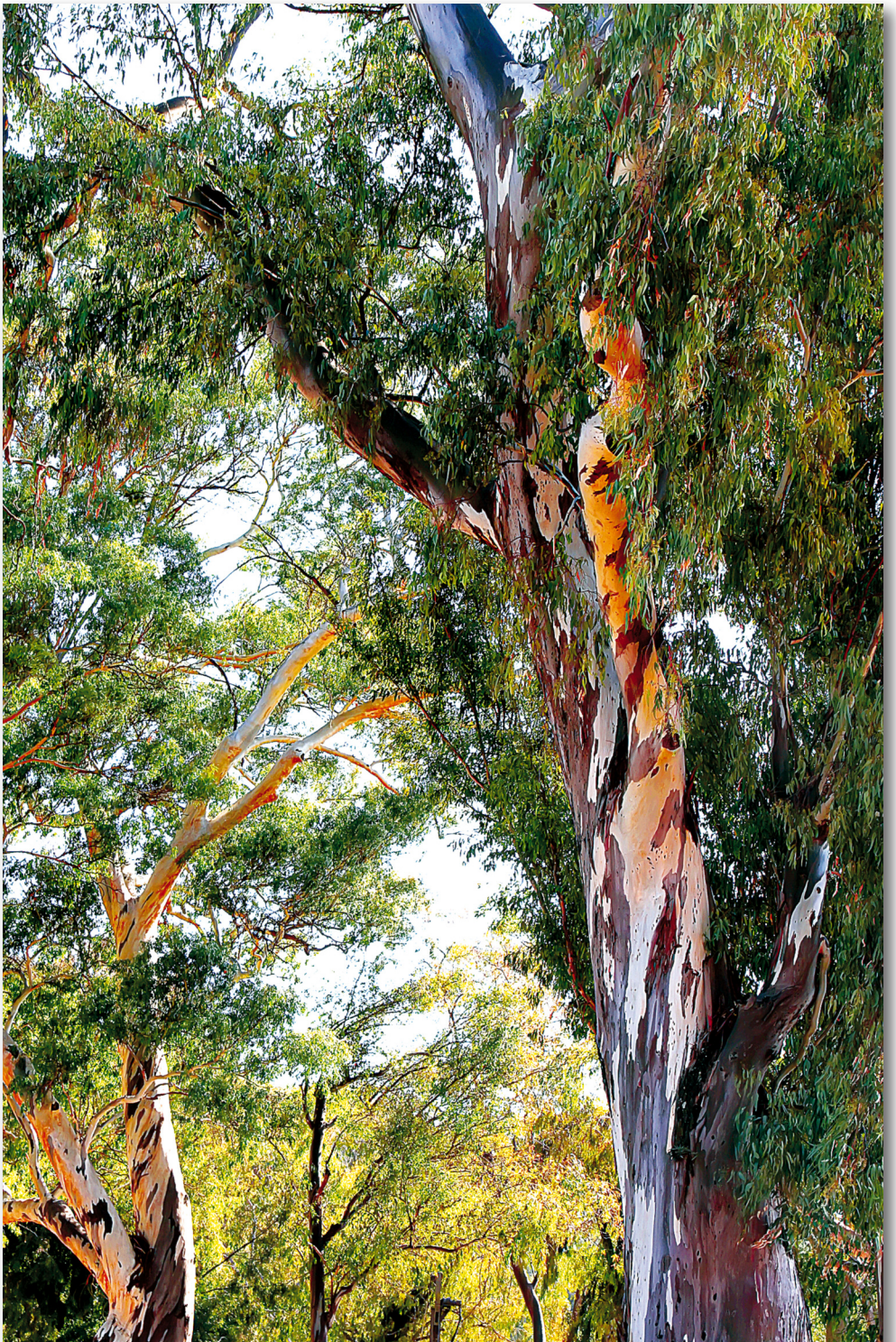

Ponadto stolica Argentyny znajduje się pod wpływem dwóch wiatrów – *el pampero* i *la sudestada*. Pierwszy, południowy, jest chłodny i występuje od czerwca do października. Najczęściej wieje od kilku godzin do kilku dni, niosąc dość duże ilości pyłu. Pojawia się średnio 12 razy w ciągu roku i często zaczyna się od burzy, po której następuje podmuch zimnego i suchego powietrza. *La sudestada* natomiast wieje z południowego wschodu zwykle wiosną i jesienią. Jest wiatrem silnym, niosącym wilgotne powietrze. Czasami staje się też przyczyną powodzi występujących na niżej położonych terenach, m.in. w dzielnicy La Boca.

Światowa scena kulturalna

Buenos Aires jako jedno z największych centrów kultury Ameryki Południowej posiada nie tylko liczne teatry czy muzea, ale także oferuje niezwykłe bogaty repertuar imprez kulturalnych. Jest ich tak dużo, że nie sposób wymienić nawet większości z nich. Każdy miesiąc obfituje bowiem w długą listę festiwali czy koncertów, dlatego przyjeżdżając do Buenos Aires w danym okresie, warto się z takim programem zapoznać.

Do najważniejszych i słynnych na całym świecie imprez tego typu należą Feria del Libro, czyli największe w Ameryce Łacińskiej Międzynarodowe Targi Książek. Odbywają się one od 37 lat w Buenos Aires – mieście, które zostało uznane przez UNESCO za światową stolicę książek w 2011 r. Rozpoczynają się w kwietniu i często trwają aż do maja. Ogrom tego przedsięwzięcia jest niezwykły, bo co roku ponad półtora tysiąca największych wydawnictw z kilkudziesięciu krajów prezentuje tutaj swoje publikacje. Nie brak także wykładów i spotkań z pisarzami, w trakcie których czytelnicy mogą porozmawiać ze słynnymi literatami.

Również w kwietniu odbywa się w Buenos Aires jeden z najważniejszych festiwali filmowych Ameryki Południowej, cieszący się coraz większą popularnością i uznaniem na świecie Międzynarodowy Festiwal Kina Niezależnego (Festival Internacional de Cine Independiente), podczas którego w 2007 r. dużym zainteresowaniem publiczności cieszyła się „Retrospektywa Piotra Dumały", którego filmy oglądano przy wypełnionych salach.

Ponadto wymienić jeszcze należy sierpniowy Festiwal Tanga (Festival de Tango) czy wrześniowy Tydzień Sztuki w Buenos Aires (La Semana del Arte en Buenos Aires), podczas którego muzea, galerie i centra kultury prezentują wystawy współczesnych artystów krajowych. To tylko niewielka część ogromnego spectrum festiwalowego metropolii, które każdego miesiąca dopełniają dodatkowo imprezy muzyczne, dla których sceną są również stacje metra – Festival Jazzu w Metrze (Festival de Jazz en el Subte). Zatem zwiedzając stolicę Argentyny, bez względu na miesiąc, zawsze trafimy na interesujące wydarzenie kulturalne.

Po prawej: uczestnicy międzynarodowego festiwalu folklorystycznego w Buenos Aires.

Na następnych stronach: panorama miasta.

Najważniejsze daty

Imperium hiszpańskie

1516 Juan Díaz de Solís dociera do ujścia rzeki La Plata.
1536 Pedro de Mendoza zakłada pierwszą osadę u ujścia La Platy i nazywa ją Puerto Nuestra Señora Santa María del Buen Aire (Port Najświętszej Maryi Panny Pomyślnego Wiatru).
1580 Juan de Garaya wraca z ekspedycją z Asunción i w miejscu osady zakłada miasto.
1594 Wydany zostaje dekret króla Hiszpanii zakazujący przewozu towarów przez Buenos Aires – muszą opuszczać Amerykę Południową przez Limę w Peru.
1776 Buenos Aires zostaje stolicą nowego hiszpańskiego wicekrólestwa La Platy obejmującego tereny dzisiejszej Boliwii, Argentyny, Urugwaju i Paragwaju.
1806 i 1807 Armia brytyjska okupuje miasto, lecz dwukrotnie zostaje pokonana przez mieszkańców Buenos Aires w bitwach, które dziś upamiętniają święta *La Reconquista* (Rekonkwista) i *La Defensa* (Obrona).

Niepodległa republika

25 V 1810 Buenos Aires deklaruje swoją niepodległość od Hiszpanii i aby upamiętnić wydarzenie, nadaje głównemu placowi miasta nazwę Plaza de Mayo.
9 VII 1816 Kongres w Tucumán oficjalnie ogłasza niepodległość Zjednoczonych Prowincji La Platy.
1817 Bohater walk o niepodległość José de San Martín prowadzi wojska przez Andy i w bitwie pod Chacabuco pokonuje siły hiszpańskie.
1818 José de San Martín w bitwie pod Maipú po raz drugi pokonuje Hiszpanów, na zawsze kładąc kres ich panowaniu w Chile.
1826 Pierwszym prezydentem Zjednoczonych Prowincji La Platy zostaje Bernardino Rivadavia, który po przegranej wojnie z Brazylią o Urugwaj w 1827 r. składa urząd.
1829 Federalista Juan Manuel de Rosas przejmuje kontrolę nad Buenos Aires i zostaje jego gubernatorem, zdobywając powoli pozycję dyktatora; podczas jego 23-letnich rządów wpływy miasta znacznie wzrastają.
1852 Justo José de Urquiza obala rządy Rosasa, pokonując jego wojsko w bitwie pod Monte Caseros.
1 V 1853 Proklamowanie konstytucji Argentyny. Prowincja Buenos Aires zostaje oddzielona od reszty kraju, a stolicą zostaje Paraná.
1861 Bartolomé Mitre, gubernator prowincji Buenos Aires, poeta i założyciel gazety „La Nación", po pokonaniu sił Urquizy zostaje prezydentem.
1862 Buenos Aires ponownie zostaje stolicą republiki i całej prowincji.
1871 Znaczny niedobór wody i odpowiednich systemów kanalizacyjnych prowadzi do poważnego wybuchu epidemii żółtej gorączki, w wyniku której umiera 10% populacji miasta.

Wiek XX

1916 Hipólito Yrigoyen, lider partii radykalnej, obejmuje stanowisko prezydenta. W roku 1928 zostanie wybrany ponownie.
I 1919 W Buenos Aires odbywa się seria strajków i demonstracji, znana jako *Semana Tragica* (Tragiczny Tydzień). Zamieszki zostają stłumione przez rząd Yrigoyen z pomocą armii narodowej.
6 IX 1930 Ma miejsce pierwszy w XX w. przewrót wojskowy pod dowództwem generała José Félixa Uriburu, który zostaje prezydentem i utrzymuje się przy władzy przez dwa lata.
4 VI 1943 Obalenie rządu Ramona Castillo przez wojskową organizację GOU (Grupa Zjednoczonych Oficerów), do której należał Juan Domingo Perón.
24 II 1946 Populistyczny polityk – generał Juan Domingo Perón – zostaje wybrany na prezydenta. Wraz z młodą żoną Evitą wprowadzają wyższe płace, organizują kampanie opieki społecznej i dokonują poważnych zmian w strukturze politycznej.
1949 Juan Domingo Perón zakłada własną partię.
11 XI 1951 Pierwsze wybory z udziałem kobiet w Argentynie. Najwięcej głosów zdobywa Partia Peronistyczna, a Perón uzyskuje reelekcję.
1955 Samoloty marynarki wojennej bombardują zgromadzonych na Plaza de Mayo zwolenników Peróna, zabijając ponad 300 osób. Niektórzy uważają ten stłamszony zamach stanu za wstęp do tzw. „brudnej wojny" (*guerra sucia*).
1974 Perón na krótko zostaje prezydentem. Po jego śmierci 1 lipca władzę przejmuje żona Isabel.
1976 Wojskowa junta prowadzona przez Jorge'a Rafaela Videlę zajmuje miejsce Isabel Perón. Jest to początek „brudnej wojny" niosącej za sobą surowe represje i wykorzenienie rządów obywatelskich.

1982 Generał Leopoldo Galtieri rozpoczyna wojnę o panowanie na Falklandach (Las Islas Malvinas), ale wojska brytyjskie bez trudu pokonują Argentynę.

Od demokracji po współczesność

1983 Reżim wojskowy upada, kończąc „brudną wojnę" i dając początek rządom demokratycznym pod wodzą radykała Raúla Alfonsina.
1989 Wierzący w idee peronizmu Carlos Saúl Menem zastępuje Alfonsina na stanowisku prezydenta i przezwycięża hiperinflację sięgającą 197% miesięcznie poprzez wprowadzenie reform wolnego rynku i wywołanie ożywienia koniunktury.
1999 Burmistrz Buenos Aires, Fernando de la Rua, zostaje wybrany prezydentem Argentyny w wyniku powszechnego niezadowolenia ze skorumpowanej administracji Menema, dziedzicząc 114 miliardów dolarów długu publicznego.
2001 Argentyna osiąga największy poziom niespłaconych długów w historii świata; gospodarka jest całkowicie zrujnowana, w wyniku czego w kraju mnożą się masowe zamieszki i grabieże.
2003 Nestor Kirchner – gubernator z prowincji Patagonii Santa Cruz – zostaje zaprzysiężony jako prezydent państwa.
2006 Argentyna reguluje swój dług wobec MFW w wysokości 9,5 miliarda dolarów; gospodarka stale rozkwita ze średnim wzrostem 8% na rok, a wskaźnik ubóstwa spada o 25%.
2007 Prawnik, senator i dawna pierwsza dama, Cristina Fernández de Kirchner zostaje pierwszą kobietą prezydentem Argentyny wybranym w głosowaniu.
25 V 2010 Uroczyste obchody dwusetnej rocznicy Buenos Aires, określane jako *Bicentenario*.
22 II 2012 Katastrofa kolejowa w dzielnicy Balvanera (51 osób zabitych, 703 ranne).

Powyżej: parada kostiumowa na ulicach Buenos Aires.
Na następnych stronach: aleja grobowców na cmentarzu Recoleta.

MARTIN PIC

Era tubylcza i początki kolonii

Najdawniejsze dzieje obszaru położonego nad rzeką La Plata nadal są mało znane. Pewne jest jednak, że życie toczyło się tu znacznie wcześniej przed przybyciem Hiszpanów.

Kim byli pierwsi mieszkańcy i od kiedy zamieszkiwali ten ogromny obszar, który dziś nazywamy Argentyną? Na te pytania wciąż brak odpowiedzi, a koncepcje badaczy zamierzchłej przeszłości nadal nie są pewne. Część przychyla się do teorii głoszącej, że pierwsi mieszkańcy przybyli z Azji, przekraczając Cieśninę Beringa ok. 12 tys. lat p. n. e., a inni korzeni ludów pierwotnych szukają w odległej Polinezji.

Querandí – autochtoni znad rzeki La Plata

Życie ludów autochtonicznych Argentyny zdeterminowane było przez przyrodę, która tutaj jest niezwykle zróżnicowana, poczynając od wielkich równin, poprzez rozległe wyżyny, a na wysokich górach kończąc. Stąd też obecnie istnieją tu regiony dobrze rozwinięte i mocno zaawansowane kulturowo (północno-zachodnia Argentyna), jak i bardziej prymitywne (obszar Patagonii i Pampy), gdzie często brak kontaktów z rozwiniętymi cywilizacjami hamował rozwój kulturowy, a ludność niektórych terenów długo zachowała tradycyjny styl życia kultury myśliwsko-zbierackiej. Takim gorzej rozwiniętym rejonem są również ziemie dzisiejszego Buenos Aires zajmujące południową część Niziny La Platy. Na początku XVI w., kiedy dotarli tu pierwsi Hiszpanie, ziemie zamieszkiwali już rdzenni Indianie – nie ma jednak pewności, kiedy je zasiedlili.

Od rzeki La Plata aż po Andy rozciąga się ogromna Pampa, którą zamieszkiwały dzielące się na wiele szczepów liczne ludy zwane Pampas. Jednym z nich byli Querandí („lud z tłuszczu", jako że spożywali dużo tłuszczu zwierzęcego) zamieszkujący brzegi rzeki La Plata. Nie budowali domów, lecz mieszkali w prowizorycznych szałasach ze skóry, co ułatwiało im sprawne przemieszczanie się na inne tereny. Ten koczowniczy lud prowadzący łowiecko-zbieracki tryb życia trudnił się rybołówstwem i odznaczał się niezwykłą zręcznością w strzelaniu z łuku i polowaniu za pomocą *bolas*, wyważonych kul na skórzanych rzemieniach. Te umiejętności oraz wojowniczy charakter pozwoliły im później stawiać czoła i odpierać ataki hiszpańskich konkwistadorów.

Przybycie Hiszpanów

W początkach XVI w. Hiszpanie nadal poszukiwali najkrótszej drogi do Azji Południowo-Wschodniej. Choć spenetrowane już były wschodnie wybrzeża Ameryki Południowej, to południowa flanka tego kontynentu nadal pozostawała ziemią nieznaną. Dlatego też ten kierunek był celem ekspedycji badawczej, jaką przedsięwziął w 1515 r. Juan Díaz de Solís (1470–1516). Otrzymawszy trzy karawele i 70 osób załogi, wyruszył 8 października 1515 r. z hiszpańskiego Sanlúcar de Barrameda w swoją ostatnią podróż. Na początku roku 1516 dotarł do ujścia rzeki La Plata i przekonał się, że do Słodkiego Morza, jak nazwał wody La Platy, wpadają dwie rzeki – Urugwaj i Parana. Wkrótce potem Solís i kilku uczestników wyprawy, którzy wraz z nim wyszli na brzeg, ponieśli śmierć w potyczce z Indianami Querandí. Karawele Solísa w tym samym roku wróciły do Hiszpanii.

Niezbadana dotychczas rzeka La Plata według niektórych mogła stanowić szlak wodny między Atlantykiem a Pacyfikiem, stąd też stała się celem następnych ekspedycji. W 1520 r. dotarł tutaj Ferdynand Magellan (1480–1521), który posłał mały statek w górę Parany. Jednak po czterech tygodniach bezowocnej eksploracji

Po prawej: wysokogórski pejzaż Argentyny.

Ferdynand Magellan ukazany na znaczku pocztowym.

wyprawa ruszyła dalej na południe, wzdłuż nieznanego jeszcze brzegu kontynentu. Na kolejne badania rejon La Platy musiał poczekać kilka lat. W kwietniu 1525 r. włoski odkrywca i podróżnik Sebastian Cabot (1472–1557) wypłynął z czterema statkami z Hiszpanii, mając za zadanie przepłynięcie przez Cieśninę Magellana i dotarcie do Moluków, ale bardziej pochłonęły go badania „rzeki Solísa", na którą wpłynął w 1526 r. Pozostawił przy jej ujściu dwa duże statki i zbudował na brzegu fort, a na dwóch mniejszych rozpoczął żeglugę w górę Parany. Dotarł do terenu dzisiejszego Paragwaju, gdzie poznał tamtejszych Indian Guaraní, których obdarował srebrnymi ozdobami w celu pozyskania ich przychylności. Stąd też po jego powrocie do Hiszpanii w 1530 r. nowo odkrytą, wielką rzekę zaczęto określać mianem Río de La Plata, czyli Srebrna Rzeka.

Pierwsza osada

Opowieści o krainach pełnych srebra rozprzestrzeniały się bardzo szybko. W roku 1534 w odległym Madrycie urządzono pokaz części skarbów nadesłanych z Peru przez hiszpańskiego konkwistadora Francisca Pizzara (1478–1541). Wcześniej też, przywożąc srebrne przedmioty, powrócił ze swej podróży Sebastian Cabot. Madryt ogarnęła swoista gorączka, której uległ też hiszpański szlachcic Pedro de Mendoza (1487–1537). W 1534 r. na czele wielkiej ekspedycji liczącej 16 statków i prawie 1600 ludzi wyruszył w podróż przez Atlantyk. W 1535 r. jego potężna flota wpłynęła na wody La Platy. Okazało się, że forty zbudowane przez Cabota na brzegach La Platy i dolnej Parany zostały zburzone, a ich małe garnizony wybite przez Indian. Mendoza postanowił więc założyć na zachodnim brzegu rzeki, na południe od delty Parany osadę, którą nazwał Puerto de Nuestra Señora Santa María del Buen Aire (Port Najświętszej Maryi Panny Dobrego lub Pomyślnego Wiatru). Dokładne położenie pierwotnego miasta nie jest jednak pewne. Część badaczy umieszcza je w dzielnicy La Boca, przy ujściu Riachuelo do La Platy, a część opowiada się za Parkiem Lezama w dzielnicy San Telmo. Choć nie zachowały się ślady pierwszej osady pozwalające na rozstrzygnięcie tej polemiki, to dzięki przybyłemu wraz z Mendozą Urlichowi Schimdlowi (1510–1579?) możemy odtworzyć jej wygląd. Opisał on bowiem w swych dziennikach nie tylko przebieg wyprawy, ale także miejsce założenia Buenos Aires. Stąd wiemy, że osada o charakterze obronnym nie miała imponujących rozmiarów, a nawet była nieco prymitywna. Otoczona palisadą i murem ziemnym o wysokości ok. 3 m i szerokości ok. 1 m liczyła kilkanaście dość prowizorycznych i krytych słomą domów z cegły suszonej, będącej mieszanką ziemi i słomy (tzw. *adobe*). W części południowej znajdował się dom Mendozy oraz niewielki kościół, którego wzniesienie było nieodłącznym elementem zakładania nowych kolonii. Właściwie od początku hiszpańskiej kolonizacji w Ameryce Południowej zakładanie nowych miast było ściśle związane z procesem ewangelizacji.

Początek chrześcijaństwa rozpoczął się tutaj wraz z kolonizacją, co miało związek z bullą papieża Aleksandra VI (1492–1503) *Inter caetera* z 1493 r., która nadała Hiszpanom prawo własności do odkrytych przez nich ziem pod warunkiem chrystianizacji ludności tubylczej. Dzięki temu Korona Hiszpańska mogła na nowo zaję-

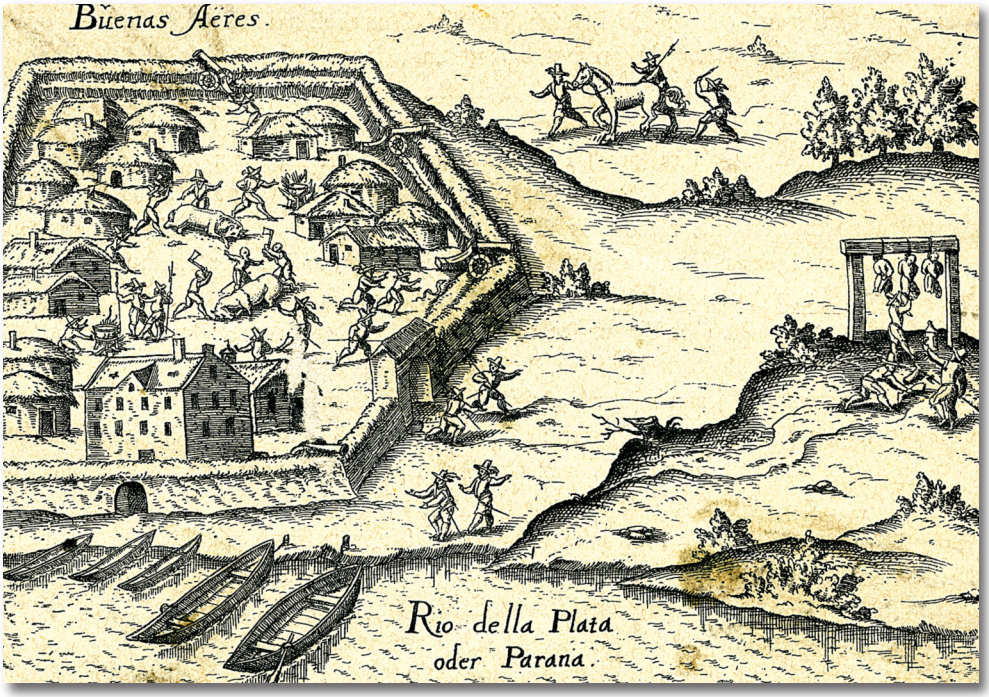

Buenos Aires niedługo po założeniu miasta w 1536 r.

tych terenach mianować i odwoływać biskupów, a także wysyłać lub odwoływać księży oraz zakonników. Miejscowy Kościół dostał się w ten sposób pod władzę monarchów Półwyspu Iberyjskiego i był zależny od ich polityki. Krótka historia pierwszej osady założonej u ujścia La Platy oraz opór Indian nie dały jednak w tym czasie szansy na rozwój działalności ewangelizacyjnej.

Zarówno warunki, jak i okoliczności nie sprzyjały założycielowi Buenos Aires. Wyprawa przybyła zbyt późno, by przystąpić do sadzenia roślin. Brakowało zatem pożywienia, a także materiałów budowlanych. Ta niekorzystna sytuacja wpłynęła negatywnie na relacje z rdzennymi mieszkańcami, Querandí, często zastraszanymi przez hiszpańskich kolonizatorów, którzy w obliczu wielkiego głodu dopuszczali się kanibalizmu. Brak żywności sprawił, że nowi osadnicy zmuszali Indian parających się łowiectwem do dostarczania żywności dla mieszkańców miasta. W odpowiedzi na ich odmowę Pedro de Mendoza wysłał nawet zbrojną ekspedycję. Querandí okazali się jednak bardziej waleczni niż Inkowie czy Aztekowie i choć nie posiadali broni palnej, odnieśli w tym starciu zwycięstwo, zabijając m.in. brata Mendozy – Diego. W tak dramatycznych okolicznościach Mendoza zdecydował się spalić pozostałe zabudowania i wrócić do Hiszpanii, zabierając ze sobą część ocalałej załogi. Pozostali osadnicy udali się w górę rzeki do Asunción (obecnej stolicy Paragwaju), osady założonej w 1537 r.

Tak więc pierwsze próby osadnictwa u ujścia La Platy zakończyły się klęską, i w czasie kiedy największym wydarzeniem dla Korony Hiszpańskiej był podbój imperium Inków na terytorium dzisiejszego Peru, Buenos Aires odeszło w zapomnienie na niemal 40 lat. Wtedy też w głębi kraju powstawały kolejne, prężnie rozwijające się osady, takie jak San Miguel de Tucumán, Barco czy Santa Fe, do których powoli wraz z hiszpańskimi konkwistadorami zaczynali docierać z misją ewangelizacyjną franciszkanie, a następnie dominikanie i augustianie. Misjonarze mieli jednak problemy językowe, stąd też pierwsze ich działania nie odnosiły sukcesów i dopiero przybycie jezuitów z początkiem XVIII w. odmieniło tę sytuację.

Pomnik Juana de Garaya.

Druga osada i kształtowanie się miasta

Rejon nad rzeką La Plata od samego początku odznaczał się niezwykle dogodną pozycją strategiczną, stąd ponownie zdecydowano się na założenie tutaj miasta, które z czasem miało stać się portem o dużym znaczeniu.

W drugiej połowie XVI w. szukano nowego ośrodka, który mógłby pełnić rolę dystrybucyjnego centrum towarów z Peru, i zaczęto myśleć o ponownym utworzeniu osady na brzegach La Platy. Myśl w czyn wprowadził gubernator Asunción, Juan de Garay (1528–1583), który w 1580 r. wyruszył z ekspedycją liczącą ok. 100 osób (wśród których byli także Indianie Guaraní) ku brzegom La Platy. Dotarł do miejsca, gdzie mieszkali wcześniej pierwszy kolonizator i jego współtowarzysze, ale resztki opustoszałego grodu zdążyły już przysłonić trawa i krzaki. Trzeba było zatem wszystko zaczynać od początku. Tym razem znając możliwości, jakie stwarzała istniejąca tu sieć rzeczna, nie szukano już bogactw i legendarnego srebra czy surowców mineralnych, lecz skupiono się przede wszystkim na walorach strategicznych regionu, którego rzeka posiadała ujście do południowego Atlantyku.

Juan de Garay od samego początku miał jasno nakreślony cel, stąd działał odważnie i sprawnie. Szybko powołał burmistrza oraz radę miasta, a także przystąpił do opracowania planów urbanistycznych. Wyznaczył główny plac (obecnie Plaza de Mayo), wokół którego miały powstać fort (Recova), siedziba rady miasta (Cabildo) oraz kościół (Catedral Metropolitana), który według założeń Garaya miał olśnić wszystkich swym ogromem, stając się dominującą budowlą na placu głównym. W akcie fundacyjnym przyszła świątynia określona została jako parafialna i zgodnie z jurysdykcją kościelną nowe miasto podlegało diecezji La Plata utworzonej przez papieża Pawła III (1534–1549) w 1547 r. z siedzibą w Asunción. Ponadto Garay przydzielił każdemu mieszkańcowi ziemię pod budowę domu, zobowiązując ich w zamian do obrony miasta przed Querandí. Niewiele upłynęło czasu, kiedy do takiego starcia doszło. Tym razem waleczni tubylcy zostali zdziesiątkowani, co przyczyniło się do powolnego zanikania ich kultury, gdyż ocalała część Indian z czasem zasymilowała się

bądź z sąsiednimi ludami z Pampy, bądź z mieszkańcami miasta.

Choć w 1583 r. w drodze do Santa Fe Garay został zabity przez Indian Guaraní, to powołana rada kontynuowała plany gubernatora. W roku 1595 rozpoczęto budowę okazałego fortu otoczonego kamiennym murem z fosą i potężnymi bastionami, który po kilku przebudowach został ostatecznie ukończony. U progu XVII w. miasto posiadało już Cabildo oraz wiele domów o ścianach z suszonej cegły. Od placu głównego rozbudowywało się ku południu, według zasad hiszpańskiej urbanistyki tworząc układ szachownicy, gdzie ulice przecinają się pod kątem prostym. W połowie XVII w. liczyło już kilkadziesiąt zabudowanych kwartałów stanowiących część obecnej dzielnicy San Telmo.

Jednak rozwój urbanistyczny nie szedł początkowo w parze z postępem gospodarczym, który w pierwszych latach przebiegał dość wolno. Miasto bowiem znajdowało się na peryferiach kolonii i w porównaniu z osadami w Andach, takimi jak Tucumán, Córdoba, Salta, La Rioja czy Jujuy, gdzie rozwijały się kopalnie, pozostawało ciągle w tyle, zachowując prowincjonalny charakter. Ponadto brakowało wsparcia ze strony Hiszpanii, która utrzymywała kolonię wyłącznie ze względów strategicznych, stąd też stroniła od inwestowania zarówno w gospodarkę, jak i edukację. Społeczeństwo prowadziło ekonomię przetrwania oraz samowystarczalności, bazując na rolnictwie, które jednak nie dostarczało nadwyżek produkcyjnych ze względu na brak siły roboczej, wynikający z niewielkiej liczby ludności tubylczej. Taka sytuacja stymulowała rozwój kontrabandy, która stawała się powoli główną działalnością ekonomiczną miasta. Tym bardziej że istniał monopolistyczny regulamin handlowy wydany w 1543 r. przez Consejo Real y Supremo de las Indias (Rada do Spraw Indii), mocą którego zamorskie posiadłości Hiszpanii mogły prowadzić wymianę jedynie poprzez porty metropolii, a statki handlowe wypływały tylko dwa razy do roku trasą przez Karaiby. W takiej sytuacji funkcje portowe Buenos Aires zostały sparaliżowane.

Rozwój miasta i ranga portu

Na szczęście położenie geograficzne miasta oraz prężna działalność nowego, powołanego w 1602 r. gubernatora Hernanda Ariasa de Saavedry, zwanego Hernandariasem (1561–1634), przyczyniły się do wzrostu znaczenia portowego ośrodka. Hernandarias był pierwszym Kreolem na tak wysokim stanowisku i niewątpliwie jego pochodzenie oraz przywiązanie do argentyńskiej ziemi były przyczyną dużej przychylności dla rdzennych mieszkańców, którą ujawnił we wprowadzonych modyfikacjach systemu administracyjnego. Wcześniej jednak zbudował pierwsze na terenie miasta szkoły, do których w 1609 r. uczęszczało ok. 150 uczniów. Początki edukacji były jednak trudne, a rozwój szkolnictwa przebiegał powoli.

Cabildo.

Główną barierą dla wzmocnienia tej dziedziny w pierwszych latach kolonialnych był zarówno brak środków finansowych, jak i wsparcia Hiszpanii, dla której wówczas istotniejszy był rozwój rzemiosła oraz rolnictwa. Stąd też początkowo edukacja rozwijała się jedynie w szkołach klasztornych prowadzonych przez zakony franciszkańskie, dominikańskie, a od drugiej połowy XVII w. również jezuickie. Warto podkreślić, że choć przedstawione przez Hernandariasa projekty rozwoju edukacji publicznej, jak np. wpro-

Vuelta de Rocha dzisiaj.

wadzenie powszechnego obowiązku uczęszczania do szkół, utrzymywanie szkolnictwa ze środków publicznych czy możliwość kształcenia dla wszystkich bez względu na pochodzenie i pozycję społeczną, nie zostały zrealizowane, to stały się podstawą dla przyszłych reform w w dziedzinie edukacji. Ponadto Hernandarias sprowadził piece do wypału cegły, która zastąpiła stosowaną dotychczas *adobe*. Mając świadomość coraz częstszych rabunków korsarskich, wzmocnił fort oraz wzniósł wieżę obronną u ujścia Riachuelo (obecna Vuelta de Rocha).

Dla gubernatora głównym celem były jednak zmiany w kolonialnym systemie gospodarowania i kontroli nad rdzennymi mieszkańcami. Hiszpania, sięgając do doświadczeń kolonialnych innych regionów, zdecydowała się na utworzenie systemu encomienda, w ramach którego ludność autochtoniczna zmuszana była do pracy na rzecz konkwistadora bądź osadnika z Hiszpanii. Zbliżony do niewolnictwa porządek był trudny do zaakceptowania przez Hernandariasa, dlatego w 1603 r. zlikwidował on encomienda. Jego zmiany z czasem zostały zatwierdzone przez króla Hiszpanii Filipa III (1578–1621), co pozwoliło na kolejne przekształcenia ustroju. Celem działań gubernatora stała się też walka z kontrabandą i handlem niewolnikami, którym od XVII w. zaczęli trudnić się Anglicy, coraz częściej dobijający do brzegów La Platy. Jednocześnie mając wsparcie Korony Brytyjskiej, zajmowali się oni korsarstwem, które przybierało na sile, stwarzając duże zagrożenie dla handlu morskiego Buenos Aires. Kiedy w 1607 r. miała miejsce grabież dwóch statków przez angielskich piratów, Hernandarias wydał zakaz handlu niewolnikami. W roku następnym stworzył redukcje jezuickie (*reducciones jesuíticas*), czyli osiedla zamieszkałe przez Indian, zakładane przez zakony jezuickie głównie w dorzeczu Parany i Urugwaju. Ich celem była ochrona Indian przed schwytaniem przez handlarzy niewolników, a także edukacja, ewangelizacja i przystosowanie do życia w mieście. W tym samym roku do Buenos Aires przybyli pierwsi jezuici, których działalność ze względu na niewielką liczbę Indian skupiła się na ewangelizacji i edukacji hiszpańskich osadników. Z czasem zaczęli też przybywać jezuiccy architekci, projektując pierwsze kościoły, klasztory i szkoły w ramach dużych kompleksów, jak La Manzana de las Luces w bliskim sąsiedztwie Plaza de Mayo.

Nie był to jednak koniec przedsięwzięć Hernandariasa. Będąc z zamiłowania podróżnikiem,

podczas swej gubernatorskiej kadencji udawał się kilkakrotnie do sąsiednich kolonii w Urugwaju czy Brazylii, często goszcząc też w dobrze rozwijającym się Asunción. Podczas podróży łączył przyjemne spędzanie czasu z wnikliwą obserwacją, więc stało się dla niego jasnym, że Buenos Aires oraz Asunción podlegające jak wszystkie kolonie wicekrólestwu Peru stanowiły dwa ważne ośrodki o różnych tendencjach i możliwościach. Dlatego też wystosował do Filipa III petycję o podzielenie regionu. W 1617 r. król Hiszpanii wydał dekret, na mocy którego gubernatorstwo La Plata podlegające wicekrólestwu Peru zostało podzielone na dwie części, które odtąd mogły rozwijać się niezależnie od siebie. Pierwsza (dzisiejszy Paragwaj) znalazła się pod władzą Asunción, druga natomiast (większa część Argentyny, Urugwaj i południowa część Brazylii) zależna była od Buenos Aires, którego ranga znacznie wzrosła.

Ponadto w tym czasie w Buenos Aires powoli następował rozwój gospodarczy. Sprzyjała temu sytuacja uwikłanej w działania wojenne Hiszpanii, w której wzrosło zapotrzebowanie na bydło, a ściślej na skóry. Buenos Aires mając więc zapewniony popyt na ten towar, postawiło na hodowlę bydła, która wkrótce stała się najważniejszą gałęzią gospodarki miasta i źródłem bogactwa kolonii. Powoli zaczęto też sprowadzać do pracy niewolników z Afryki.

Podczas kilkunastoletniej działalności Hernandariasa jako gubernatora Buenos Aires przeobraziło się z małej portowej osady w miasto o dużej randze i znaczeniu. Jednak część odważnych reform nie przetrwała próby czasu i kiedy w 1618 r. gubernatorem został Diego de Góngora, jego pierwszym ruchem było unieważnienie zakazu handlu niewolnikami i przywrócenie systemu encomienda, co otworzyło drogę działaniom przemytniczym, w które powoli zaczęli angażować się urzędnicy z gubernatorem na czele, a z czasem również i klerem. Siła nielegalnego handlu rosła, co z jednej strony, może nieco paradoksalnie, wpływało korzystnie na rozwój ekonomiczny miasta, z drugiej jednak pogłębiało konflikt między klerem a władzą świecką, który z czasem stawał się głównym powodem napięć między mieszkańcami. Dochody płynące z handlu morskiego sprzyjały rozwojowi Buenos Aires, w którym zaczęła formować się klasa burżuazji

Konny pomnik Filipa III.

otoczona niewolnikami pracującymi w domach pełnych srebrnych zastaw stołowych i mebli importowanych z Hiszpanii oraz Peru. Kształtowała się także biurokracja – najpierw wśród Hiszpanów, a później wśród Kreolów.

Mimo trudnych początków i monopolistycznego regulaminu handlowego Buenos Aires stale się rozwijało, z każdym rokiem zyskując na znaczeniu.

Osobną kartę w dziejach miasta stanowiły kontakty z Portugalczykami. W 1680 r. założyli oni po drugiej stronie rzeki La Plata osadę Colonia de Sacramento, co przyczyniło się do jeszcze większego wzrostu działalności kontrabandy. Sytuacja stawała się niepokojąca, dlatego też gubernator José de Garro wysłał im ultimatum, żądając wycofania się z zajętych ziem. Zostało ono jednak odrzucone, w związku z czym doszło do starcia zbrojnego, w wyniku którego Garro odniósł miażdżące zwycięstwo. I choć rok później kolonię zwrócono Portugalii (w kolejnych latach jeszcze nieraz będzie zmieniać właścicieli), to Buenos Aires wzmocniło swoją dominującą pozycję w rejonie. Z czasem coraz bardziej zaczęło również wykazywać potrzebę otwarcia bezpośrednich szlaków handlowych na Atlantyku.

Indeks

A
Abasto de Buenos Aires 204
Alberti, Juan Bautista 47
Alfonsin, Raúl 62
Almargo, dzielnica 205
Alvear Palace Hotel 186
Andy 26
Ateneo Grand Splendid, El 192

B
Balvanera, dzielnica 202
Barrancas de Belgrano 200
Basílica de Nuestra Señora del Rosario i Convento de Santo Domingo 160
Basílica de Nuestra Señora del Socorro 182
Basílica de San Francisco 159
Basí-lica de San Nicolás de Bari 177
Belgrano, Manuel 42
Biblioteca Nacional 191
Boca, La, dzielnica 118
Boedo, dzielnica 206
Bolivar, Simón 45
Bolsa de Comercio 169
Bombonera, La 124

C
Caballito, dzielnica 207
Cabildo, El 157
Cabot, Sebastian 28
Caminito 122
Cámpora, Héctor José 56
Casa Amarilla 125
Casa de Esteban de Luca 137
Casa de Juan Carlos Castagnino 137
Casa de la Cultura 162
Casa de Moneda 161
Casa del Teatro 178
Casa Mínima 133
Casa Rosada 153
Catedral Metropolitana 156
Cementario de la Chacarita 208
Cementario de la Recoleta 187
Centro Cultural Borges 170
Centro Cultural Recoleta 188
Centro de Museos de Buenos Aires 147
Centro Nacional de la Música 162
Centro Naval 179
Chacarita, dzielnica 208

D
Duhalde, Eduardo 64

E
Edificio Kavanagh 180

F
Fábrica Canal 131
Facultad de Ingeniería 139
Faena Hotel y Universe 146
Feria de San Telmo 134
Filip III 32
Floralis Genérica 191
Frondizi, Arturo 55
Fuente de las Nereidas 148
Fueros, Francisco Fabián y 36
Fundación Fortabat 147
Fundación PROA 120

G
Galería del Viejo Hotel 137
Galería El Solar de French 135
Galerías Pacífico 169
Galtieri, Leopoldo 57
Garay, Juan de 30
Gardel, Carlos 74
Guaraní 28, 30

H
Hollywood in Cambodia 200

I
Iglesia de Nuestra Señora de Belén 136
Iglesia de San Juan Bautista 164
Iglesia Dinamarquesa 138
Iglesia Nuestra Señora de Monserrat 166
Iglesia Ortodoxa Rusa de la Santísima Trinidad 131
Iglesia San Juan Evangelista 124
Iglesia San Miguel Arcángel 164
Illia, Arturo Humberto 55

J
Jardín Japonés 198
Jardín Zoológico 199

L
Lanusse, Alejandro 55
Leonardi, Eduardo 55

M
Madres de la Plaza de Mayo 58
Magellana, Cieśnina 28
Manzana de las Luces, La 158
Mendoza, Pedro de 28
Mercado de San Telmo 135
Mitre, Bartolomé 47
Monserrat, dzielnica 150
Museo Argentino del Títere 140

Museo Casa Carlos Gardel 204
Museo de Arquitectura 191
Museo de Arte Moderno 140
Museo de Arte Popular José Hernández 196
Museo de Bellas Artes de La Boca Benito Quinquela Martín 121
Museo de la Ciudad 159
Museo de la Dueda Externa 205
Museo de la Shoá 192
Museo del Automóvil Club Argentino 196
Museo Etnográfico Juan Bautista Ambrosetti 161
Museo Evita 200
Museo Histórico de Cera 123
Museo Histórico Nacional 130
Museo Histórico Sarmiento 201
Museo Metropolitano 197
Museo Nacional de Arte Decorativo 196
Museo Nacional de Bellas Artes 191
Museo Nacional de la Historia del Traje 140
Museo Nacional Ferroviário 183
Museo Padre Coll 192
Museo Penitenciaro Argentino Antonio Ballvé 140
Museo Roca 191
Museo Tecnológico Eduardo Latzina 162
Museo Xul Solar 192

O

Onganía, Juan Carloso 55

P

Palacio Barolo 165
Palacio de Aguas Corrientes 205
Palacio de los Tribunales 172
Palacio del Congreso de la Nación Argentina 166
Palacio Duhau 186
Palacio Ortiz Basualdo 183
Palacio Paz 179
Palacio San Martín 180
Palais de Glace 190
Pampa 26
Parque Lezama 128
Pasaje La Defensa 133
Patios de San Telmo 133
Perón, María Eva Duarte de 60–61
Pirámide de Mayo 152
Pizzaro, Francisc0 28
Planetraio Galileo Galilei 199
Plaza de Mayo 152
Plaza Dorrego 134
Plaza Francia 187
Plaza Ramón 189
Plazoleta de Los Suspiros 120
Plazoleta Vuelta de Rocha 120
Preón, Juan Domingo 52
Puente de la Mujer 145
Puente Transbordador 122
Puerto Madero, dzielnica 142
Pueyrredón, Juan Martín 40

R

Rawson, Arturo 52
Recoleta, dzielnica 184
Retiro, dzielnica 174
Riachuelo, rzeka 118
Río de La Plata 28
Rivadavia, Bernardino 42, 46
Rosas, Juan Manuel de 46

S

Salcedo, Juan José de Vértiz y 37
San Martín, José de 44
San Nicolás, dzielnica 150
San Telmo, dzielnica 128
Sarmiento, Domingo Faustino 47, 49
Sinagoga de la Congregación Israelita 173
Sobremonte, Rafael de 39
Sociedad Científica Argentina 178
Solís, Juan Díaz de 26

T

Teatro Colón 172
Teatro de la Ribera 121
Teatro Nacional Cervantes 177
Teatro Regina 178
Teatro San Martín 171
Torre Fantasma 125
Torre Monumental 181

U

Uriburu, José Félix 51

V

Videla, Jorge Rafael 56
Viejo Almacén 139
Viola, Roberto 57
Vuelta de Rocha 120

W

Whitelocke, John 40

Y

Yrigoyena, Hipólito 51

Z

Zanjón de Granados, El 133

MIASTA MARZEŃ

Buenos Aires

Miasta Marzeń: 21 wyjątkowych zakątków świata • Dzieje, zabytki, ludzie • Legendy, tradycje, osobliwości • Lokalne specjały, sprawdzone trasy, praktyczne rady • 21 niezwykłych podróży z pewnym przewodnikiem.

W serii między innymi:

Porto, Hawana, Sydney, Rio de Janeiro, Casablanca i Marrakesz, Singapur

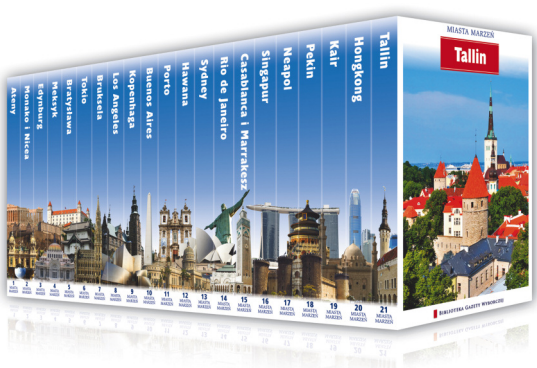

Patroni medialni:

gazeta WYBORCZA.PL

metro

Gazeta.pl

Radio złoteprzeboje

ISBN 978-83-61809-67-7

9 788361 809678

Cena książki 29,99 zł (w tym 5% VAT)

INDEKS 273619

Kolekcję lub brakujące tomy można zamówić na www.kulturalnysklep.pl lub pod numerem telefonu 801 130 000

Niedostępne w wersji demonstracyjnej.

Zapraszamy do zakupu

pełnej wersji książki

w serwisie

publio